

KST

Irene Nilsson Carlsson

Irene.nilsson-carlsson@socialstyrelsen.se

A/HT1

Ann-Sofie Bertilsson

Ann-sofie.bertilsson@socialstyrelsen.se

Primärvårdens stöd till patienter med ohälsosamma levnadsvanor 2021

Socialstyrelsen har sedan 2011 rekommendationer till hälso- och sjukvården om rådgivning för patienter med ohälsosamma levnadsvanor. Därefter har skett revideringar och sedan 2018 benämns riktlinjerna Prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor.¹ Rådgivningen som ges i regionernas primärvård följs och redovisas årligen sedan 2013 med hjälp av data från en enkätundersökning.^{2,3} Sedan 2020 pågår covid-19 pandemin. Den har påverkat hälso- och sjukvårdens prioriteringar men också invånarnas vilja att genomföra fysiska besök. Under pandemin blev det vanligare med digitala vårdkontakter. Den här enkätundersökningen redogör inte för om fler personer fått stöd att ändra levnadsvanor via stöd på distans som inte har dokumenterats i vårdcentralernas journalsystem. Här presenteras resultaten från undersökningen av rådgivningen under 2021.

Primärvården redovisar en minskning av rådgivningen

Rådgivningen till personer med ohälsosamma levnadsvanor har ökat sedan 2013 fram till 2019 men det skedde ett trendbrott i samband med covid-19 pandemin 2020. Minskningen har fortsatt under 2021, men mot bakgrund av den ökade belastningen på vårdcentralerna under pandemin är nedgången på nationell nivå begränsad.

Framförallt gäller minskningen rådgivning till personer med otillräcklig fysisk aktivitet och personer som röker, se diagram 1. I diagrammet redovisas hur stor andel av alla besökare i primärvården som har fått någon åtgärd. Det är således en större andel av dem som har en ohälsosam vana som har fått en åtgärd men Socialstyrelsen saknar data för att redovisa på det sättet.

Under perioden som redovisas har det skett en trendmässig minskning av andelen rökare i befolkningen. Folkhälsomyndigheten redovisar att 2021 röker 6 procent av männen och kvinnorna dagligen, enligt Folkhälsodata.⁴ Samtidigt

¹ Nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor [Nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor - Socialstyrelsen](#)

² Tidigare benämndes den Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder.

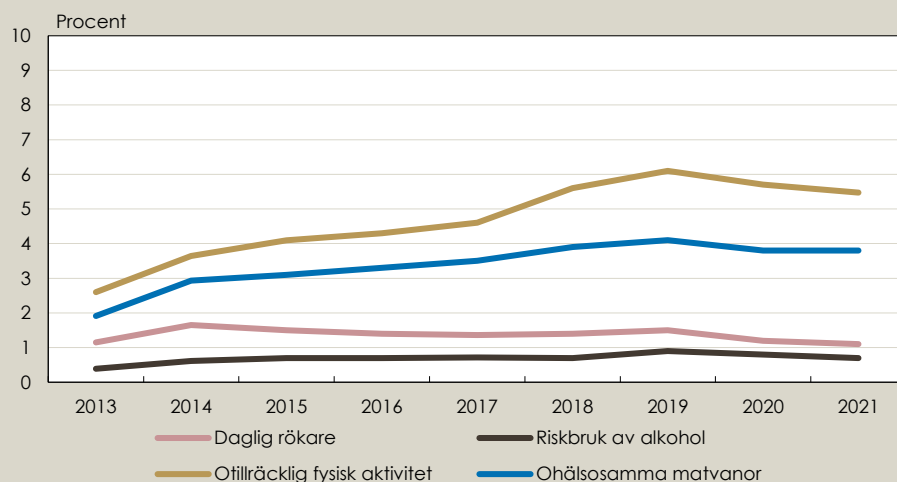
³ Uppgifterna bygger på en enkät som har skickats till regionerna och svaren avser i regel verksamhet vid vårdcentraler/hälsocentraler eller motsvarande. Vi saknar motsvarande information från den kommunala hälso- och sjukvården och när det i rapporten anges primärvården avses därför regionernas primärvård. Jämförelsen mellan åren behöver göras med viss försiktighet eftersom det har tillkommit fler regioner som har svarat på enkäten sedan första insamlingen 2013. Vid insamlingen för 2020 och 2021 rapporterade samtliga regioner.

⁴ Folkhälsomyndigheten Folkhälsodata [PxWeb - välj tabell \(folkhälsomyndigheten.se\)](#)

visar den här uppföljningen att ca 1 procent av besökarna i primärvården har fått någon åtgärd mot rökning.

Diagram 1. Åtgärder till personer med ohälsosam levnadsvana

Andelen av primärvårdens patienter som har fått en dokumenterad åtgärd på grund av ohälsosam levnadsvana år 2013-2021.

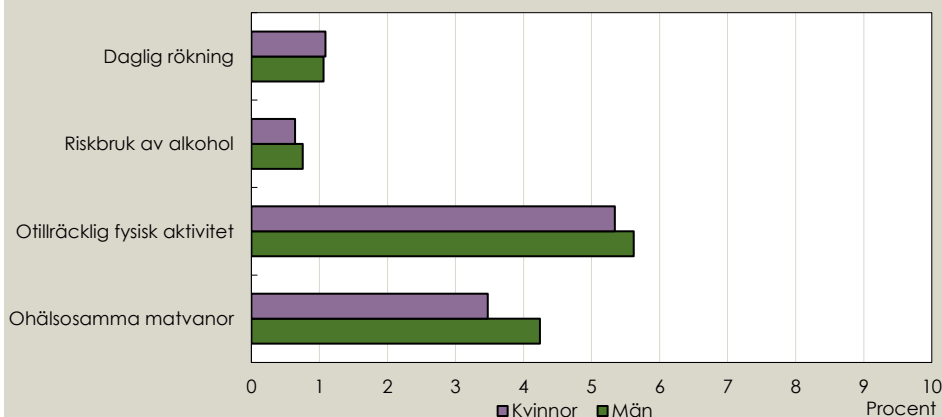


Källa: Socialstyrelsens enkät till regioner år 2014 - 2022.

Liksom tidigare år är det en större andel av männen än av kvinnorna som får rådgivning om någon av levnadsvanorna, vilket synliggörs i diagram 2. För 2021 var det dock en något större andel av kvinnorna som fick rådgivning om rökning. När det gäller rådgivning om alkohol är det små skillnader mellan andelen kvinnor och män samtidigt som riskbruk av alkohol är vanligare bland män än bland kvinnor enligt Folkhälsomyndighetens Folkhälsodata.⁵

Diagram 2. Åtgärder till personer med ohälsosam levnadsvana inom primärvården

Andelen av primärvårdens patienter som fått en dokumenterad åtgärd på grund av ohälsosam levnadsvana år 2021, uppdelat på kvinnor och män.



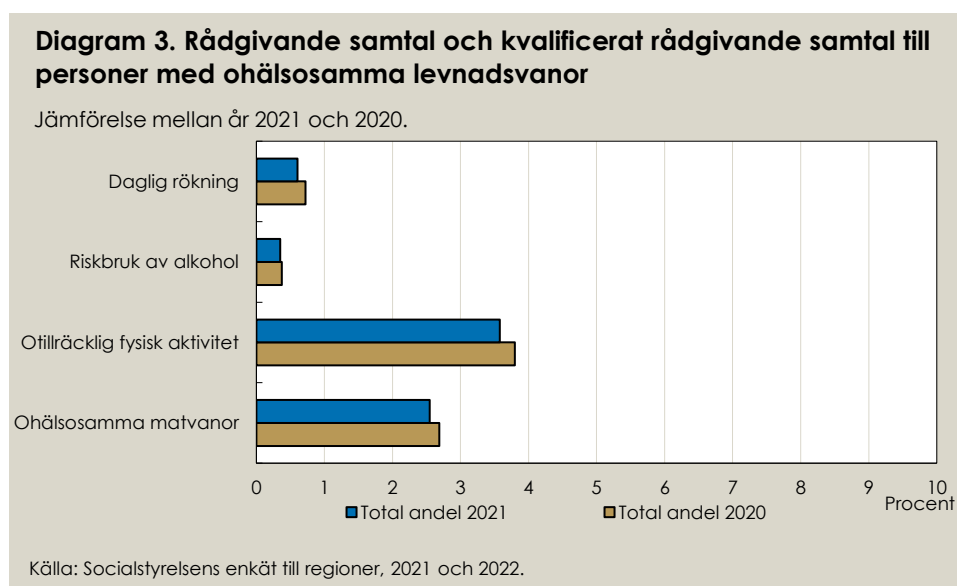
Källa: Socialstyrelsens enkät till regioner, 2022.

I Socialstyrelsens nationella riktlinjer ges hög prioritering till rådgivande samtal och kvalificerat rådgivande samtal för levnadsvanorna daglig rökning, riskbruk

⁵ Folkhälsomyndigheten Folkhälsodata [PxWeb - välj tabell \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/PxWeb-välj-tabell)

av alkohol och otillräcklig fysisk aktivitet. För ohälsosamma levnadsvanor ges högst prioritering till kvalificerat rådgivande samtal och relativt låg prioritering till rådgivande samtal. I uppföljningen fokuserar vi särskilt på följsamheten till de högst prioriterade insatserna men som redovisas i riktlinjerna kan enkla råd vara en bra ingång till att erbjuda mer omfattande insatser till den person som behöver mer stöd för att ändra ohälsosamma vanor.

Även när det gäller de mer omfattande insatserna som har visats ha effekt på ohälsosamma levnadsvanor har det skett en viss nedgång under 2021 jämfört med 2020. Se diagram 3.



Fortsatt stora skillnader mellan regionerna

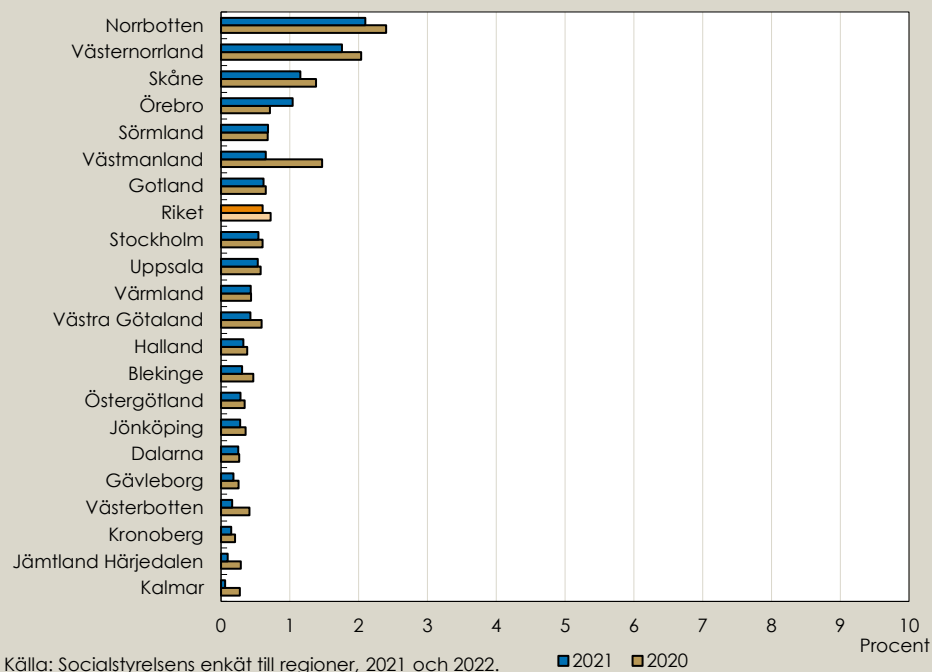
Uppföljningen visar stora skillnader mellan regionerna i vilken utsträckning besökarna i primärvården får rekommenderade åtgärder för att ändra ohälsosamma levnadsvanor. Trots att de nationella riktlinjerna har funnits sedan 2011 är vården långt ifrån jämlik. Uppföljningen visar också att regionerna har gjort olika prioriteringar. Region Örebro har ökat arbetet med levnadsvanor medan t.ex. region Västmanland som tidigare hade en tydlig profil att arbeta med rådgivning om levnadsvanor har blivit en mer genomsnittlig region.

Rökning

I de flesta regioner är det en lägre andel av besökarna i primärvården som har fått rekommenderade insatser mot rökning 2021 jämfört med 2020. Ett undantag är region Örebro där rådgivningen har ökat 2021. Minskningen i rådgivningen har skett både i regioner med relativt omfattande rådgivning och bland regioner som redan tidigare redovisade en låg andel. De stora skillnaderna mellan regionerna kvarstår. Se diagram 4.

Diagram 4. Rådgivande samtal och kvalificerat rådgivande samtal till personer som röker dagligen

Andelen av primärvårdens patienter som fått en dokumenterad åtgärd. Jämförelse mellan år 2021 och 2020.



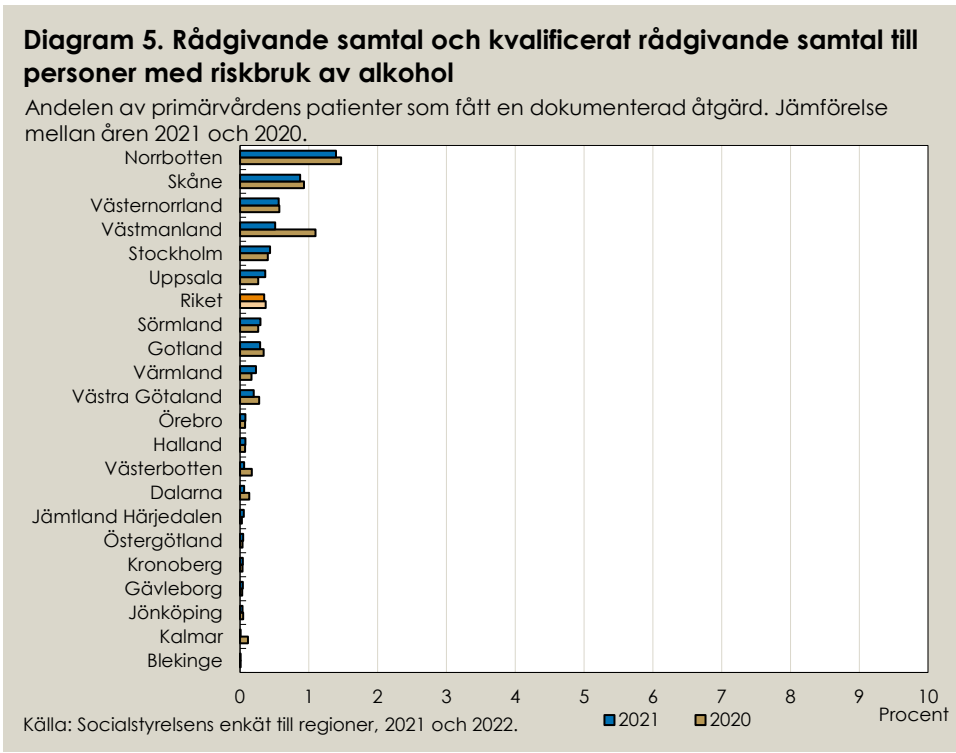
Källa: Socialstyrelsens enkät till regioner, 2021 och 2022.

■ 2021 ■ 2020

Procent

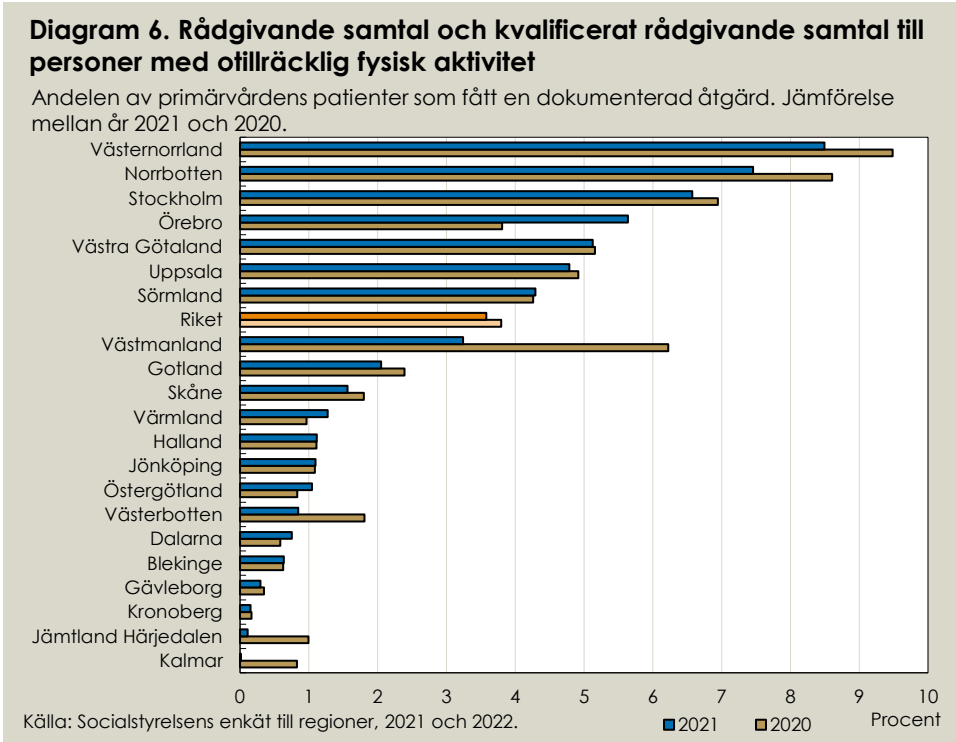
Riskbruk av alkohol

I några regioner har en större andel av besökarna i primärvården fått rekommenderad rådgivning vid riskbruk av alkohol 2021 jämfört med 2020. Det gäller främst Stockholm, Uppsala, Sörmland och Värmland. I några andra regioner har det också skett en liten ökning men från en låg nivå 2020. I några regioner är det däremot en tydlig minskning av rådgivningen vilket sammantaget ger en liten nedgång för riket. Se diagram 5.



Otillräcklig fysisk aktivitet

Det är fortsatt stora skillnader i rådgivningen om fysisk aktivitet mellan regionerna. I några regioner sker nästan ingen rådgivning enligt uppföljningen medan i Västernorrland får drygt 8 procent av besökarna rådgivning med rekommenderade metoder. Region Örebro avviker från övriga regioner genom en relativt kraftigt utbyggnad av rådgivningen. Se diagram 6.

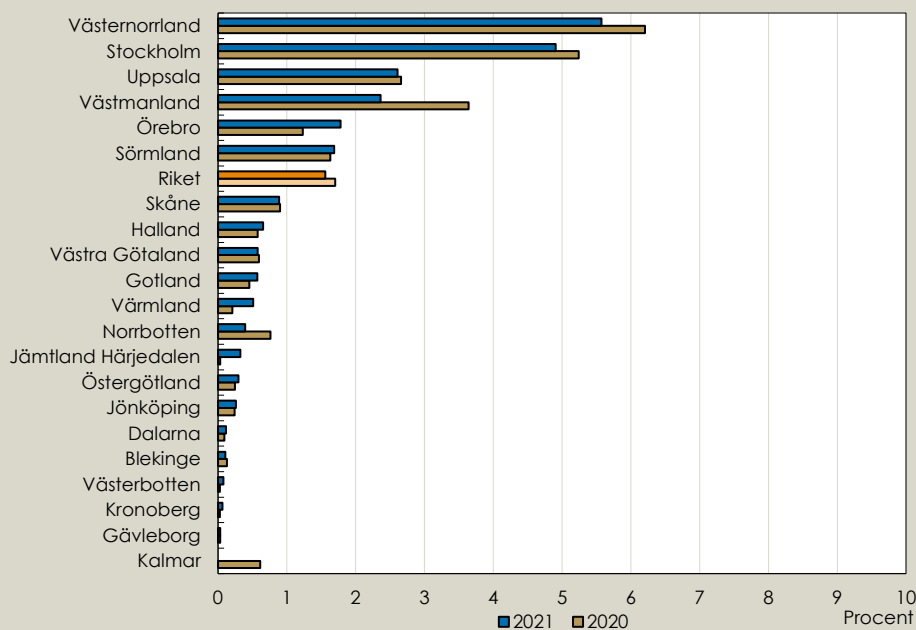


Ohälsosamma matvanor

Örebro och Värmland är exempel på regioner som ökat rådgivningen om matvanor under 2021 jämfört med 2020. Samtidigt har det gjorts neddragningar i några regioner vilket gör att de stora skillnaderna mellan regionerna när det gäller rådgivning om matvanor i stort sett kvarstår. Se diagram 7.

Diagram 7. Kvalificerat rådgivande samtal till personer med ohälsosamma matvanor

Andelen av primärvårdens patienter som fått en dokumenterad åtgärd. Jämförelse mellan år 2021 och 2020.



Källa: Socialstyrelsens enkät till regioner, 2021 och 2022.